
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԻՍԿՈՒՐՍԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԴԻՍԿՈՒՐՍԻ ՏԵՍԱԿ

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Լ. Ա.

Մարդկանց գործունեությունը հասարակական բազմազան ոլորտներում ենթադրում է հաղորդակցման տարբեր նպատակներ, որոնց իրականացման համար կիրառվում են դիսկուրսի զանազան տեսակներ: Հետևաբար՝ դիսկուրսների տարբերակման համար հիմնական չափանիշը հասարակական ոլորտի հետ հարաբերակցումն է: “Դիսկուրսի տեսակները հանդես են գալիս որպես խոսքային վարքագծի հաղորդակցական-գործաբանական նմուշներ, որոնք ընթանում են որոշակի հասարակական ոլորտում, այսինքն՝ ներկայացնում են հաղորդակցման սեփական ոլորտները”¹:

Հասարակական համակարգն իր հերթին համապատասխան կապերի և նորմերի կազմակերպված ամբողջություն է, որը միավորում է հասարակության հիմնական պահանջմունքները բավարարող նշանակալի հասարակական արժեքներն ու ընթացակարգերը²:

Հասարակագետները զարգացած հասարակություններում տարբերակում են նմանատիպ համակարգերի հինգ տեսակ՝ ընտանեկան, քաղաքական, տնտեսական, կրթական և կրոնական: Տնտեսական ինստիտուտները սահմանվում են որպես հանրության կողմից ընդունված կոլեկտիվ տնտեսական գործունեության գործառնության կազմակերպչական ձևեր, որոնց միջոցով իրագործվում են տնտեսության համակարգված գործառնություններ³: Մեծ թվով տնտեսագետներ այս ինստիտուտների շարքին են դասում նաև այն ընկերությունները, որոնք իրականացնում են արտադրական գործառնություններ. տնային տնտեսությունները, կազմակերպությունները, ֆինանսական-արդյունաբերական խմբերը, բանկերը, բորսաները, արհմիությունները, խորհրդարանը և այլն: Նշված հաստատություններից յուրաքանչյուրը հետապնդում է ուրույն նպատակներ, որոնց իրականացման համար էլ կիրառվում է տնտեսական դիսկուրսը՝ որպես սահմանակարգային դիսկուրսի առանձին տեսակ:

Այսպիսով՝ սահմանակարգայինը դիսկուրսի տեսակ է, որն իրականանում է հանրային հաստատություններում, որտեղ հաղորդակցումը համարվում է այս գործունեության բաղադրիչ մաս:

¹ Сухих С.А., Зеленская В.В. Прагматингвистическое моделирование коммуникативного процесса, Краснодар, 1998, с. 8-11.

² Фролов С.С. Социология, М., 1994.

³ Зотов В.В., Пресняков В.Ф., Розенталь В.О. Институциональные проблемы функционирования и преобразования экономики России (Экономическая наука современной России, 1999, N 1, с. 7-21).

Տնտեսական դիսկուրսը կիրառվում է տնտեսական գործունեությանը զբաղվող յուրաքանչյուր կազմակերպությունում:

Տնտեսական դիսկուրսը համապարփակ սահմանելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել դիսկուրսի ոլորտին վերաբերող մի շարք առանձնահատկություններ: Այսպես՝ առանձնացվում են դիսկուրսի երկու հիմնական տեսակ՝ անձնական (անձնակենտրոն) և սահմանակարգային: Առաջին դեպքում խոսողը հանդես է գալիս որպես անհատ՝ ներաշխարհի ողջ հարստությամբ, երկրորդ դեպքում՝ որպես հասարակական որևէ ինստիտուտի ներկայացուցիչ: Սահմանակարգային դիսկուրսը հաղորդակցություն է դերակարգավիճակային հարաբերությունների շրջանակում: Ընդունելով, որ հետևյալ ցանկը կարելի է փոփոխել կամ ընդլայնել, Վ. Կարասիկը տարբերակում է սահմանակարգային դիսկուրսի հետևյալ տեսակները՝ քաղաքական, դիվանագիտական, վարչական, իրավաբանական, գինվորական, մանկավարժական, կրոնական, միստիկ, բժշկական, գործնական, գովազդային, մարզական, գիտական, բեմական և զանգվածային-լրատվական: Սահմանակարգային դիսկուրսն առանձնանում է երկու հիմնական հատկանիշներով՝ հաղորդակցական նպատակներ և մասնակիցներ: Քաղաքական դիսկուրսի նպատակն իշխանության նվաճումն ու պահպանումն է, մանկավարժականին՝ հասարակության նոր անդամի հանրայնացումը և այլն: Սահմանակարգային դիսկուրսի հիմնական մասնակիցները հասարակական հասարակությունների ներկայացուցիչներն են (գործակալները) և այն մարդիկ, որոնք դիմում են նրանց (հաճախորդներ). օրինակ՝ ուսուցիչ և աշակերտ, բժիշկ և հիվանդ, քահանա և ծխական⁴:

Այսպիսով՝ սահմանակարգային դիսկուրսի վերլուծության և հաղորդակցման տեսակի որոշման դեպքում հաշվի են առնվում հետևյալ բնութագրող չափորոշիչները՝ մասնակիցների դերակարգավիճակային բնութագրեր, գործողության պայմաններ, ժամանակ և տեղ, հաղորդակցման թեմա, նպատակներ և այլն: Դրա բնորոշ գիծը առանձնակի ենթալեզվի առկայությունն է⁵, որը, ըստ էության, ծառայում է որոշակի մասնագիտական ոլորտում հաղորդակցական նպատակների իրականացման համար: Ա. Միմոնյանն առաջարկում է սահմանակարգային դիսկուրսի իր բանաձևը. “դիսկուրս = ենթալեզու+տեքստ+համատեքստ”: Տվյալ մոտեցումը ենթադրում է սահմանակարգային դիսկուրսի ներառում ինչպես լեզվական համա-

⁴ Карасик В.И. О типах дискурса (Языковая личность: институциональный и персональный дискурс, Волгоград, 2000, с. 5-20).

⁵ Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности (Язык и наука конца XX века. Сб. статей, М., 1995, с. 44); Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса, Волгоград, 2000, с. 15.

կարգ, որը նախատեսված է հաղորդակցման որոշակի հատվածին ծառայելու համար, այնպես էլ խոսքային գործունեություն, որտեղ առկա են լեզվական և արտալեզվական գործոններ և տեքստ⁶:

Տնտեսական դիսկուրսի ուսումնասիրությանն են նվիրված լեզվաբանական մի շարք հետազոտություններ⁷: Որոշ լեզվաբաններ տնտեսական դիսկուրսը դիտարկում են այլ դիսկուրսների համատեքստում: Այսպես՝ ըստ լեզվաբաններ Ե. Շեյգալի և Ա. Չուդինովի՝ դա քաղաքական դիսկուրսի անքակտելի բաղադրիչ է⁸:

Տնտեսական դիսկուրսը խոսքային այն ակտերի ամբողջությունն է, որ կիրառվում է տնտեսական իրողություններ նկարագրելիս կամ բնութագրելիս: Դա տնտեսական գործունեություն արտացոլող տեքստի կամ տեքստերի բանավոր և գրավոր հատված է⁹:

Որոշ գիտնականներ **“տնտեսական դիսկուրս”** հասկացությունը գործածում են **“գործարար դիսկուրսին” (բիզնես դիսկուրս)** զուգահեռ¹⁰: Սակայն, հարկ է նշել, որ առկա են մի շարք աշխատություններ, որոնցում գործարար դիսկուրսը դիտարկվում է որպես առանձին՝ իր առանձնահատկություններով և չափանիշներով բնորոշվող երևույթ¹¹: Այսպես՝ Տ. Շիրյանան, ուսումնասիրելով սահմանակարգային գործարար դիսկուրսը, բնորոշում է այն իբրև իրականացվող նպատակաուղղված դերակարգավիճակային խոսքային գործունեություն անհատների միջև, որոնք ներգրավված են գործարար-կազմակերպչական հարաբերությունների մեջ, ինչպես նաև կազմակերպությունների և առանձին անհատների հաղորդակցման

⁶ **Симонян А.А.** Когнитивно-прагматический аспект теории политического дискурса (на материале выступлений американских и британских политических деятелей), дисс. докт. филол. наук, Е., 2011.

⁷ **Степанов Ю.С.**, նշվ. աշխ., **Степанова Е.Д.** Прагматические особенности коммуникативного акта «Кредитный договор» в экономическом дискурсе (Дискурсивный аспект языковых единиц, Иркутск, 2006, с. 434-486); **Махницкая Е.Ю.** О современном экономическом дискурсе (Речевая деятельность. Текст: межвуз. сб. науч. трудов, Таганрог, 2002, с. 158-161).

⁸ **Шейгал Е.И.**, նշվ. աշխ., **Чудинов А.П.** Политическая лингвистика. Уч. пособие, М., 2006.

⁹ **Махницкая Е.Ю.**, նշվ. աշխ., էջ 158-161:

¹⁰ **Карасик В.И.**, նշվ. աշխ., էջ 5-20: **Астафурова Т.Н.** Стратегии коммуникативного поведения в профессионально-значимых ситуациях межкультурного общения (лингвистический и дидактический аспекты). Автореф. дисс. докт. филол. наук, М., 1997). **Петушинская Е.Г.** Язык популярного экономического дискурса. Автореф. дисс. канд. филол. наук, М., 2008 և այլք:

¹¹ **Ширяева Т.А.** Когнитивное моделирование институционального делового дискурса. Автореф. дисс. докт. филол. наук, Краснодар, 2008; **Назарова Т.Б.** Функциональные разновидности речи в деловом английском (Вопросы лингвистики и лингводидактики иностранного языка делового и профессионального общения. Сборник материалов конференции, М., 2008); **Данюшина Ю.В.** Многоуровневый анализ англоязычного сетевого бизнес-дискурса. Дисс. докт. филол. наук, М., 2011.

մեջ՝ հիմնված գործարար հաղորդակցության նորմերի և կանոնների վրա: Հեղինակն առանձնացնում է գործարար դիսկուրսի հետևյալ համակարգաստեղծ չափանիշները՝

- հաղորդակցման նպատակ. փոխշահավետ մասնագիտական գործունեություն, համագործակցության պայմանների հաստատում, երկու կամ ավելի շահագրգիռ կողմերի միջև գործնական փոխհամաձայնության ձեռքբերում կամ միասնական դիրքորոշում որևէ հարցի վերաբերյալ.

- մասնակիցներ. բոլոր օղակների կառավարիչներ, որոնք վերահսկում են արտադրությունը, առևտուրը, ծառայությունների մատուցումը, գործարարներ, որոնք զբաղվում են բիզնեսի տարբեր տեսակներով, ձեռնարկատերեր, որոնք ունեն սեփական ձեռնարկություններ, գիտության գործիչներ, որոնք իրականացնում են հետազոտական գործունեություն, մասնագետների պատրաստում, խորհրդատվական և փորձագիտական ծառայություններ մատուցողներ, տարատեսակ հաճախորդներ, մարդիկ, որոնք հետաքրքրվում են գործարարությամբ.

- սոցիալական քրոնոտոպ (ժամանակատարածական առանձնահատկությունները). ժամանակակից գործարար համայնքի մասնագիտական գործունեություն.

- արժեքներ. ստացվող շահույթ, արդյունավետ կառավարում, գործընկերային հարաբերությունների հաստատում, մրցակցային միջավայրի մշտադիտարկում, կադրերի ընտրություն և ուսուցում և այլն.

- գործնական դիսկուրսի ռազմավարություն. բանակցություններ, շնորհանդեսներ, հողվածներ ԶԼՄ-ներում, զրույցներ, հարցազրույցներ, սեմինարներ և այլն.

- աշխարհի ընդհանուր պատկեր. անձնական գիտելիքների, պատկերացումների, գաղափարների համակարգ, որը ներառում է ժամանակակից գործարար համայնքի բոլոր մասնակիցներին բնորոշ աշխարհընկալումը.

- տեքստի բնութագրեր. տեղեկատվականություն, հասցեականություն, երկխոսականություն, կառուցվածքայնություն, սոցիալական կարգավիճակի ցուցանիշներ, սահմանակարգային սահմանափակումներ¹²:

Այսպիսով՝ Տ. Շիրյանան, ներմուծելով “սահմանակարգային գործարար դիսկուրս” եզրույթը, ըստ էության, ներառում է նաև տնտեսական դիսկուրսը, քանի որ մասնակիցների շարքն է դասում նաև գիտության գործիչներին, որոնք իրականացնում են հետազո-

¹² Ширяева Т.А., նշվ. աշխ.:

տական գործունեություն: Ըստ հեղինակի՝ գործնական դիսկուրսի ռազմավարությունը ենթադրում է հողվածների առկայություն հատուկ ՁԼՄ-ներում և հարցազրույցներ, որոնք ակնհայտորեն պատկանում են մեդիադիսկուրսի ոլորտին: Մեր կարծիքով, խոսքն այստեղ նշված դիսկուրսների հատման մասին է, որոնք առանձին դեպքերում կարող են միատեղվել հաղորդակցական տարբեր նպատակներ իրականացնելու համար:

Համանման կերպով են հատվում գիտական և տնտեսական դիսկուրսները՝ արտացոլելով տնտեսագիտությանը վերաբերող դրույթներն ու իրությունները: Այսպես՝ Տ. Դրոզդովան, ուսումնասիրելով գիտական տեքստի ընկալման խնդիրները տնտեսագիտական տեքստերի փաստական նյութի հիման վրա, մասնավորապես հետազոտում է դրանցում առկա բառապաշարի էությունն ու առանձնահատկությունները: Ըստ լեզվաբանի՝ տնտեսական բովանդակությամբ գիտական տեքստի ներուժն ապահովում են համընդհանուր գիտական (*theory, method, analysis*), միջճյուղային (*equation, behaviour, ownership*) և մասնավոր ոլորտներին (*employment, microeconomics, sale*) առնչվող եզրութաբանական միավորները, որոնք տարբեր մակարդակի գիտական հասկացություններ են: Գիտական եզրությունների հետ մեկտեղ ոչ պակաս կարևոր դեր է կատարում ոչ եզրութաբանական բառա-պաշարը: Այս բառամիավորները նույնպես օգնում են գիտական տեքստի ուրվագծմանը, դրանում մակրո- և միկրոմակարդակներում կառուցվածքային և իմաստային հարաբերությունների ձևավորմանը, հորիզոնական և ուղղահայաց «սկանավորմանը»: Ոչ եզրութաբանական բառապաշարը, եզրութաբանականի հետ մեկտեղ, մասնակցում է նաև գիտական գիտելիքների փոխանցմանը՝ նկարագրելով համապատասխան հասկացությունների որոշակի չափանիշներ, ինչպես նաև դրանց առնչվող գործընթացներ և իրավիճակներ: Այս դեպքում նման բառապաշարը «եզրութաբանվում է»՝ առնչվելով որևէ որոշակի գիտական բնագավառի (*target market, top manager, total output, gross domestic product*)¹³:

Վերն ասվածից կարող ենք եզրակացնել, որ տնտեսական դիսկուրսը կարող է հատվել, համադրվել դիսկուրսների այնպիսի տեսակների հետ, ինչպիսիք են գործարարը, ՁԼՄ-ներինը, գիտականը, մանկավարժականը, իրավաբանականը և այլն: Այն կանխորոշված է անհատների՝ տարբեր ոլորտներում իրականացվող գործունեությամբ (մասնագետներ և ոչ մասնագետներ, ունկնդիրներ, հեռուստադիտողներ, ընթերցողներ, հաճախորդներ, գիտնականներ, դասա-

¹³ Дроздова Т.В. Проблемы понимания научного текста (англоязычные экономические тексты), Астрахань, 2009.

խոսներ, ուսանողներ և այլն), նրանց հաղորդակցական նպատակներով, թեմատիկայով և այլն:

Այսպիսով՝ տնտեսական դիսկուրսը տնտեսության ոլորտում հաղորդակցվելու միջոց է և ունի որոշակի առանձնահատկություններ՝ պայմանավորված հաղորդակցման մասնակիցների կազմով, նրանց տեսակետներով ու աշխարհընկալմամբ: Տնտեսական դիսկուրս ասելով հասկանում ենք տնտեսության և տնտեսագիտության ոլորտին առնչվող բանավոր կամ գրավոր խոսք, տնտեսական աշխարհում տեղի ունեցող հաղորդակցում, որն արտացոլում է տնտեսական աշխարհի իրողությունները: Այս առումով, կարող ենք ասել, որ տնտեսական դիսկուրսը, հատվելով այլ դիսկուրսների տեսակների հետ, կարող է հանդես գալ լրագրային հոդվածների, հարցազրույցների, ռեպորտաժների, տնտեսական նորությունների, դասախոսությունների, քննարկումների, գիտաժողովների, զրույցների և այլ ձևաչափերով:

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ДИСКУРС КАК ТИП ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ДИСКУРСА

АРУТЮНЯН Л. А.

Резюме

Институциональный дискурс представляет собой систему статусно-ролевых отношений в коммуникативном пространстве жизнедеятельности определенного социального института, являющую собой общение в заданных координатах, речевое взаимодействие представителей различных социальных групп или институтов. Экономический дискурс определяется как письменная или устная речь, имеющая отношение к сфере экономики; данный дискурс нацелен на коммуникацию в экономическом пространстве, которая отражает реалии экономического мира.

ECONOMIC DISCOURSE AS A TYPE OF INSTITUTIONAL DISCOURSE

L. HARUTYUNYAN

Abstract

Institutional discourse is considered to be a system of communication relationships in a certain social institution. It is a communication between an addressor and an addressee as representatives of various social groups and institutions in the given coordinates. Economic discourse is defined as written and oral communication in the sphere of economics and economy which reflects economic world phenomena.